

Литература

1. Хализев, В. Е. Теория литературы : учебник // В. Е. Хализев. – М.: Высш. шк., 2002. – 437 с.
2. Баравік, Р. І. Шлях да паразумення // Р. І. Баравік. – Мн.: Бел. дзярж. акад. мастацтваў, 2008. – 246 с.

УДК 378.147:330.16

Г. А. Богатирьова

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ХУДОЖНІХ ПОТРЕБ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В статье обосновываются факторы влияния на социально-художественные потребности специалистов, раскрываются особенности их формирования в условиях современной социально-художественной реальности.

Ключевые слова: *социокультурная реальность, социально-художественные потребности, образовательное пространство, культурный контекст.*

The essence factors of influence on social-artistic needs of future specialists are proved in the article; peculiarities of their formation are disclosed in conditions of modern social-artistic reality.

Keywords: *social-culture reality, social-artistic needs, educational space, cultural context.*

Інтеграція України у світове співтовариство потребує виокремлення ефективних механізмів впливу на формування соціально-художніх потреб майбутніх фахівців у контексті функціонування сучасного культурного освітянського простору.

Соціальний і культурний контекст сьогодення потребує формування нових соціально-художніх відносин між учасниками-суб'єктами культурно-інформаційного простору, основним завданням якого стає входження у світовий освітянський простір. Цим вимогам повинні відповідати й оновлені форми мистецької та культурологічної освіти, їх наповненість діалогічною взаємодією, розбудова яких повинна відбуватися у потоці цих новацій. Мова йде про акцентування уваги щодо врахування особливостей взаємодії людини, суспільства та культури; індивідуалістичного начала української ментальності як фактору активізації соціальної енергії, що стимулюватиме зміну соціально-художніх потреб особистості.

Значний внесок у вивчення проблеми потреб особистості зробили психологи (С.Л. Рубінштейн, Д.М. Узнадзе, В.М. М'ясищев, О.М. Леонтьєв та ін.); філософи та соціологи (А.В. Азархін, В.Є. Громов, М.В. Дьомін, В.П. Іванов, В.І. Мазепа, А.В. Маргуліс, Т.А. Марченко, В.П. Михальов).

Велика кількість учених приділяли увагу вивченню особливостей формування художніх потреб через художньо-естетичний досвід, систему художньо-естетичних цінностей особи (В. Бутенко, І. Зязюн, Л. Коваль, Г. Падалка, А. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.), розглядаючи її як ціннісно-орієнтаційну діяльність, яка передбачає вивчення структури й динаміки мотивацій і потреб.

Проблема художньої потреби, а особливо її функціональний аспект, досліджується у контексті художньої культури (Л.Н. Коган, Є.В. Шикунова), естетичної свідомості (М.Н. Афасижев, Т.А. Полякова), естетичного та художнього ставлення (М.В. Коротков), різних аспектів природи та функціонування мистецтва (М.С. Каган, О.П. Лановенко), естетичної діяльності та потреби (А.С. Сисоєва, Д.Н. Приходько), проблем соціокультурної зумовленості мистецтва (В.В. Харитонов).

В соціологічному вимірі художню потребу досліджують А.Ф. Єремєєв та О.М. Семашко, що, безперечно, є недостатнім для характеристики природи цього феномена.

Ми виходили з думки про те, що соціально-художні потреби займають перспективну позицію в системі детермінант людської поведінки. Й саме рівень сформованості соціально-художніх потреб майбутніх фахівців яскраво відображає гнучкість ліній фіксації соціально-мистецьких уподобань особистості та уможливує сприйняття багатьох новацій у контексті сучасної художньої реальності.

Сучасний соціум характеризується новими умовами розвитку, системою цінностей та рівнем комунікацій, новими відносинами між людьми у сфері мистецтва, й відповідно культурною трансформацією, що триває в суспільстві й пов'язана з духовними і культурними потребами та засобами їх задоволення. Важливим при цьому є також накопичення вражень від реалізації практичного надбання соціокультурної реальності. Саме тому ми вважаємо важливим приділити особливу увагу соціально-психологічному змісту соціально-художніх потреб особистості, адже задоволення існуючих та виникнення нових потреб пов'язані з процесом як споживання, так і з пошуком відповідей на вічні питання.

Для сучасної вищої школи важливим є створення такого освітнього простору, в якому духовний досвід став би органічною складовою підготовки фахівців, здатних до цілісного вирішення проблем сучасного життя. Створення такого соціокультурного простору неможливо уявити без спектру культурно-мистецьких дисциплін, які відображають комплекс соціальних умов ефективного співіснування соціокультурного й художнього середовища. В умовах існування такого простору складається система соціально-художніх відносин як відносин людей з приводу мистецтва і переважно на основі їх художніх потреб та інтересів.

Ми виходили з положення про те, що соціально-художні потреби є комплексом спеціальних дій, спрямованих на оволодіння художньо-естетичними цінностями, системою ціннісних орієнтацій, соціально-художньою реалізаційною діяльністю. У процесі реалізації цієї системи дій відбувається активна соціалізація індивіда щодо засвоєння і активного відтворення соціального досвіду і здобутків культури, усвідомлення особливостей потреб у мистецтві в конкретну епоху. Сприятиме формуванню соціально-художніх потреб “пошукова” поведінка особистості (за О.М. Семашко), яка повинна реалізовуватися у межах їх актуалізації та конкретизації через усвідомлення “соціально-художньої реалізаційної ситуації” [3].

Реалізація соціально-художніх потреб неможлива без їх адекватного усвідомлення інтуїтивної, раціональної та сенситивної сторони мислення, які взаємно доповнюють одна одну, здійснюються за допомогою діяльності (у єдності її раціональної, емоційної, вольової складових) і залежить у цілому від умов та рівня культурно-історичного розвитку соціального суб'єкта. Зауважимо, що роль соціально-художньої потреби визначається багатством функціональних можливостей мистецтва і здатності соціальної системи висувати високі вимоги до мистецтва.

Автори Філософського словника соціальних термінів зауважують, що “будь яка людська потреба від виникнення до реалізації зберігає певну інваріантність, що фіксується наступною логічною послідовністю понять: потреба це властивість – відношення – стан – імпульс – мета активності, діяльності, культури людини” [5, с.507].

На думку О.М. Семашко, художня потреба – це “багатостороннє відношення, що включає емоційні, вольові, раціональні і практичні моменти в їх складних співвідношеннях, тому що процес її реалізації залучає все багатство духовного світу людини” [3, с. 38]. Ця думка підтверджує наявність зростаючого значення мистецтва у суспільстві й поліфункціональний характер художніх потреб особистості.

Проблема соціального змісту реалізації можливостей мистецтва через сформованість соціально-художніх потреб може бути вирішена шляхом аналізу меж її функціональності у смисловому полі культури, її реалізації як форми цілісного ставлення до світу і як специфічного прояву її сутнісних сил та творчої активності.

Процес професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної соціально-художньої реальності передбачає активне включення всіх форм діяльності у соціальну реальність на основі її інтерпретації. Цей процес не повинен членувати єдиний і цілісний соціокультурний світ на соціальні і культурні складові; кожне соціальне явище майбутній

фахівець повинен переживати як соціально так і культурно значимі. У контексті нашого дослідження мова повинна йти в першу чергу про соціальне самопочуття реципієнта, а не про його художню цінність та естетичну значущість, адже саме мистецтво є дзеркальним відображенням проблем суспільства.

Вчений В. Грісвольд розглядає взаємодію мистецтва та соціуму як модель, яку називає “культурним алмазом” [4, с. 88]. “Культурний алмаз”, на думку дослідника, має чотири вершини: витвори мистецтва, його автори, аудиторія (споживачі) та суспільство. Аби досліджувати твори мистецтва в соціологічному контексті, треба враховувати всі типи зв’язків між всіма гранями алмазу.

Соціальне значення мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, на всі напрямки її соціальної діяльності. Саме тому потрібно активізувати процес усвідомлення й аналізу соціальних еквівалентів феноменів культури через реалізацію соціально-практичних дій. Мова йде про включення до процесу професійної підготовки різних форм культурно-дозвілєвої діяльності, яка дозволить максимально реалізувати потенціал внутрішнього і соціального розвитку особистості. Ця діяльність повинна будуватися на основі спонтанного та імпровізаційного синтезування різних соціокультурних інституцій; усвідомлення культурної семантики соціуму. Важливим при цьому є поєднання соціально-педагогічного і культурологічного аспектів у конкретній формоутворюючій діяльності, яка акумулює соціальний досвід групи. У цьому випадку соціальна група (студентська) стає суб’єктом соціально-перетворювальної діяльності, яка створює свій власний простір існування культурних цінностей (поведінкових, емоційних, етичних, естетичних), що дозволяє усвідомити й реалізувати соціальну та художню ефективність впливу мистецтва як на особистість, так і на суспільство в цілому.

Пріоритетною у цьому виді діяльності повинна бути ігрова, яка є виявом людської культури і на думку вчених (Г. Нодій, А.Й. Хейзінга та ін.) завжди відображає факти реального життя. Саме в умовності ігрової проєкції, на думку О. Швачко, “реконструюються моделі і методи, завдяки яким можна фіксувати особливості стосунків між суб’єктами” [6, с. 96]. В процесі оволодіння цими видами діяльності розвиваються навички оцінювання соціального оточення для розробки власних особистісних типологій поведінки. Майбутні фахівці усвідомлюють важливість реалізації принципів вираження через вирішення конкретно-предметних ситуацій мистецького характеру, намагаються досягнути оригінальності й неповторності у створенні нових продуктів соціокультурної діяльності, намагаються досягнути стабілізації мотиваційно-сміслових пріоритетів.

Важливим при цьому є створення соціально-художніх відносин в умовах освітнього простору на основі спілкування з творами мистецтва, які мають значний творчий потенціал і яскраву соціальну спрямованість.

Нова соціально-художня реальність активно впливає на стан суспільної художньої свідомості в особі всіх її суб’єктів та соціально-інституційне забезпечення її функціонування, становлення нових художніх напрямків, норм, цінностей, потреб, смаків, творчих методів, художніх поглядів та ідеалів. Саме тому в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців потрібно максимально урізноманітнювати художнє життя освітнього простору, впливати на процес актуалізації та конкретизації соціально-художніх потреб особистості, що дозволить їй прагнути до цілісного й духовного усвідомлення внутрішнього і зовнішнього світу через пізнання й реалізацію своїх потреб.

Література

1. **Рейзенкінд Т.Й.** *Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті.* – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 640 с.
2. **Рудницька О.П.** *Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник.* – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
3. **Семашко О.М.** *Соціологія мистецтва: Навчальний посібник.* – Львів: “Магнолія плюс”, видавець СПД ФО В.М. Піча, 2006. – 244 с.

4. Социология искусства в пространстве социального времени: итоги и перспективы (Опыт полемического исследования)/ М.: Наука, 1989. – С. 44 - 45.
5. Філософський словник соціальних термінів. – Х.: “Р.И.Ф.”, 2005. – 672 с.
6. Швачко О.В. Соціальна психологія: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 2002. – 111 с.

УДК 371.13

С. М. Бондаренко

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Проблема формирования эстетической культуры личности является одной из ключевых в исследованиях философов, искусствоведов, педагогов, психологов. Анализ исследований данной проблемы дает возможность уточнить структурную целостность и отдельные компоненты этого явления.

Ключевые слова: эстетическая культура, эстетическое сознание, художественное творчество, ценностные ориентации, эстетическая жизнедеятельность.

The problem of formation of aesthetic culture of individuality takes one of the key points in the investigation of philosophers, art critics, teachers and psychologists. The analyses of this problem's investigation gives the opportunity to specify the structural unity and separate components of this phenomenon.

Keywords: aesthetic culture, aesthetic conscience, art creativity, value orientations, aesthetic activity.

Важливим складником духовної культури є культура естетична. Поняття естетичної культури об'єднує всі сторони та форми естетичного засвоєння довколишнього світу людиною. Шлях до формування естетичної культури пролягає через естетичне виховання. На сучасному етапі процес естетичного виховання, як вважають дослідники, має якісно змінити рівень естетичної сфери особистості.

Ніякий науковий, технічний поступ не здатний замінити естетичний та етичний складники людського життя. Кожна людина в тій чи іншій мірі прагне до прекрасного і завершеного в житті та в мистецтві.

У свою чергу, мистецтво є найважливішим засобом цілеспрямованого естетичного виховання. Вплив мистецтва на людину зумовлений особливою чуттєвістю людської психіки до всіх форм вираження емоційних станів, які втілюються в рухах, жестах, міміці, інтонаціях мови самої людини або в звуках, ритмах, фарбах. Отже, сприйнятливість до прекрасного, піднесеність почуттів дають змогу людині навчитись жити і творити за законами краси.

Проблема формування естетичної культури особистості знайшла своє втілення у працях Н. Є. Миропольської, І. А. Зязюна, Л. М. Масол, О. П. Рудницької. Зміст і структурні компоненти естетичної культури розглядають у своїх філософських працях І. А. Джидар'ян, Т. І. Домбровська, Л. Т. Левчук, В. В. Лисенкова. При цьому науковці одноставно вважають естетичну свідомість найважливішим складником естетосфери особистості. Так, І.А. Джидар'ян стверджує, що потреби, почуття, смак – це різні зрізи свідомості, які відображають її структурні рівні, проте предметність естетичної свідомості фіксується передусім у потребах. Науковець доводить, що потреби, почуття, інтереси, ціннісні орієнтації, смаки є складниками соціальної та психологічної структури естетичної свідомості. Продовжуючи цю думку, Т. І. Домбровська виокремлює два рівні естетичної свідомості: соціально-психологічний і теоретико-ідеологічний. Кожен із них має свої підрівні, зв'язки між якими є багатоаспектними, а межі – умовними. До першого автор відносить естетичне переживання, почуття, сприймання, потребу, емоції, смак, акцентуючи увагу на тому, що не всі вони мають фундаментальне значення в структурі естетичної